

Zápis z obhajoby dizertační práce

Doktorand: **Oliver Manfred Engelhardt, M.A.**

Datum: 23. března 2012 od 10:00.

Název práce: *Das Sprachmanagement in großen multinationalen Unternehmen deutscher Herkunft in der Tschechischen Republik (Jazykový management ve velkých nadnárodních podnicích německého původu v České republice)*

Další přítomní: dr. Viktor Elšík (předseda komise), doc. Jiří Nekvapil (školitel a předseda oborové rady), dr. Petr Kaderka (oponent), dr. Otakar Šoltys (člen oborové rady), 5 hostů.

Ostatní členové komise a druhý oponent prof. Marek Nekula se z obhajoby omluvili.

Úvod

Předseda komise V. Elšík zahájil obhajobu.

Školitel J. Nekvapil stručně představil doktoranda, podal životopis a uvedl řadu publikačních výsledků doktoranda.

Představení práce

O. Engelhardt svou prezentaci začal popisem metodologie výzkumu, cíle práce a výzkumných otázek (induktivní empirický popis multilingvní komunikace v několika nadnárodních firmách s mateřskými společnostmi v Německu). Dále popsal typ analyzovaných dat a poukázal na meze výzkumu, související s omezeným přístupem do firem a tudíž i omezenými možnostmi sběru dat. V této souvislosti tematizoval důležitost etiky výzkumu a vliv své osobní identity při výzkumu. Nato představil teorii jazykového managementu, aplikovanou při analýze a interpretaci. Z výsledků zmínil hlavní rysy jazykové situace a komunikace ve zkoumaných firmách (zastoupení jazyků, globální charakter komunikace a typy organizovaného jazykového managementu). Obecný popis pak konkretizoval v příkladu (ne)implementace deklarované jazykové politiky při pracovních poradách a dorozumívacími strategiemi. Tematizoval i konstrukci identit při jazykovém managementu. Na závěr uvedl několik na základě analýzy zformulovaných tezí o komunikaci ve zkoumaných firmách.

Posudky

Posudek oponenta prof. Marka Nekuly (Univerzita v Řezně) pro jeho nepřítomnost z důvodu služební cesty v USA přečetl J. Nekvapil. Poté přednesl některé body svého posudku druhý oponent dr. Petr Kaderka (ÚJČ AV ČR).

Odpověď doktoranda

O. Engelhardt nejprve zmínil, že si váží práce oponentů a poděkoval jim. Zareagoval pak na připomínku P. Kaderky k nižší míře „hustoty“ popisu („thick description“), která by se neočekávala u etnograficky zaměřené práce. Zde O. Engelhardt poukázal na obtížnost

získávání vhodných dat k některým tématům, což mělo za následek, že opravdu jsou některé popisy v práci obsažené řidší. V této souvislosti odpověděl na připomínku v posudku M. Nekuly (problematika validity), že cílem práce bylo popsat situaci z hlediska samých firem, protože volil jinou metodu než např. dotazníkové šetření, u kterého by bylo riziko nízké validity mnohem větší, a i přes omezený přístup získal z tohoto hlediska lepší data zvolenými metodami (zvl. interview, ale i pozorování a několik nahrávek interakcí).

Dále se věnoval otázce P. Kaderky ohledně definice konverzační „sekvence“. O. Engelhardt uznal, že formulace uvedená v práci je zavádějící a měla by být opravena. Opravu definice uvedl (sekvence jako jednotka *interakce*).

Na poznámku P. Kaderky k charakteristice členské kategorizační analýzy (MCA) jako odhlížející od sekvenční povahy interakce odpověděl, že formulace v práci je asi nepřesná. Dodal však, že i H. Sacks předvedl MCA na nesekvenčních datech. Doktorand sám ovšem sekvenčnost při analýze svých dat v úvahu bral.

Nakonec se O. Engelhardt věnoval analýze úryvku z interview vyličené P. Kaderkou jako diskutabilní (jak si můžeme být jisti, že šlo v daném úseku interview o odchylku od komunikační normy?). Doktorand promítl přítomným snímek úryvku, analyzoval jej z hlediska jazykověmanagementového cyklu a svou interpretaci o charakteru normy z hlediska teorie jaz. managementu podpořil zjištěními z výzkumu uvedenými v práci v kapitole 7. Připustil, že v úryvku nemuselo jít přímo o porušení komunikační normy, ale očekávání, které podle teorie jazykového managementu může podobně jako odchylka od normy managementový proces spouštět.

Diskuse

Předseda komise otevřel diskusi udělením prvního slova přítomnému oponentovi. P. Kaderka se ještě jednou vrátil k analyzované ukázce. Uvedl, že právě u ní je vidět řidší popis, který se momentálně snažíme „zhustit“, a předestřel problém povahy zmiňované normy: zda respondentem odmítnutá popisná kategorie „jazyková bariéra“ není výrazem v dané firmě tabuizovaným, jaké jazykové ideologie v ní působí a proč byla tato norma (nepřijatelnost kategorie „jazyková bariéra“) aplikována v komunikaci zaměstnance s tazatelem „zvenčít“. O. Engelhardt uvedl, že zjišťování platnosti normy mimo podnik by přesáhlo zaměření práce. Vít Dovalil dodal, že však lze předpokládat, že spíše než o normu mohlo jít o očekávání. S očekáváními mluvčí do interakcí vstupují snad vždy, tvoří je na základě dřívějších zkušeností a uplatňují je i v nových situacích (jako je interview), v nichž si „otřukávají“ jejich uplatnitelnost. P. Kaderka zmínil volné zacházení s termíny norma a očekávání u J. V. Neustupného (zakladatele teorie jazykového managementu). J. Nekvapil reagoval informací o posledním, loňském sympoziu o jazykovém managementu, kde se rozdíl mezi termíny dál dopracovával. Interpretoval pak úryvek z hlediska teorie jazykového managementu a uvedl, že si lze ovšem představit i jiné interpretace v jiných teoretických rámcích. Uvedl takovou z hlediska konverzační analýzy (Jeffersonová: embedded correction) a dodal také, že v jednom momentu interakce obvykle spolu funguje více očekávání různého druhu.

O. Šoltys poukázal, že dizertační práce už jistým způsobem vymezila jistý „svět“ a něco mimo něj můžeme do práce promítat v této následné diskusi. Položil pak otázku, zda autor –

tedy mimo „svět“ dizertace – přemýšlel i o roli konverzačních implikatur, např. národních mytologických implikatur (historickém zatížení česko-německých vztahů). O. Engelhardt odpověděl, že ve firmách tyto implikatury roli ve zkoumaných firmách hrály a nebyly dávány najevo. Jeho německá identita se projevila v tom, že mu byla dána možnost vést interview spíše s německými zaměstnanci než českými, a v rámci interview, němečtí respondenti byli k němu více otevření.

Marián Sloboda poukázal na dvě „tenze“, které se z prezentace práce vynořují: jednak tenze mezi induktivním a deduktivním postupem, snaha o jejichž oddělování je ve výzkumné praxi nerealistická, jednak tenze mezi snahou o popis vnitřní situace firem a použitím metody interview, při níž je naopak osoba výzkumníka „zvenčí“ výrazná. J. Nekvapil navázal otázkou, zda se O. Engelhardt pokusil i o tzv. interakční interview? O. Engelhardt odpověděl, že ano, ale že respondenti nedokázali udržet téma, a proto od této metody upustil.

O. Šoltys dále poukázal na změny jazykové situace, které jsou ve firmách velmi rychlé – tato dizertace je pak „časovým snímek“. J. Nekvapil připustil, že výměnou ředitelů může docházet v podnicích k zásadním změnám, ale přece jen jde o vysoce organizovaný prostor „stát ve státě“, který libovolné změny znesnadňuje. P. Kaderka navrhl, že pro výzkum ve firmách je důležité sledovat i osobní historii zaměstnanců – délku zaměstnání u firmy. J. Nekvapil navázal, že při vlastním podobném výzkumu zjistil, že mezi zaměstnanci jistá kolektivní paměť je. O. Engelhardt doplnil, že se do kolektivní paměti zaměstnanců zkoumaného podniku do velké míry promítá i jeho komunikační propojenost s jinými podniky téhož koncernu, odkud mívají nově příšlí pracovníci i odlišné zkušenosti, které pak uplatňují.

V. Elšík se dotázal na dříve uvedenou formulaci „slovenština mizí za česko-německou polarizací“. O. Engelhardt popsal situaci slovenštiny ve zkoumané firmě (až polovina zaměstnanců ze Slovenska, ale na rozdíl od česko-německých vztahů slovenština téměř neřešena).

V. Dovalil se dotázal na zjištěné avoidance strategies, z nichž O. Engelhardt několik uvedl.

Poté, co J. Nekvapil naznačil blížící se konec diskuse, O. Engelhardt poděkoval J. Nekvapilovi za možnost účastnit se projektu LINEE, který mu při práci pomohl. Po příchodu p. Jensenové následovalo tajné hlasování.

Výsledek hlasování

Komise navrhla udělit Oliveru Engelhardtovi titul doktor (Ph.D.).

Zapsal: Marián Sloboda

Podpis předsedy komise: